

Руслан Зверюк

ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького,

НУ «Львівська політехніка»,

ORCID ID 0000-0003-1092-9297

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/315-326

ЯКИМ ЯРЕМА ЯК ПРЕДСТАВНИК І ТВОРЕЦЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Метою написання статті стало з'ясування рис академічної, у тому числі й професійно-педагогічної, культури в розрізі особистості Якіма Якимовича Яреми, та визначення на цій основі інституційних рис національної академічної культури дорадянського періоду. Результати проведених теоретичних та практичних досліджень дозволили зробити висновок, що Яким Ярема є не лише її представником, а й творцем. Завдяки вивченню індивідуальних характеристик його наукової, професійно-педагогічної культури визначені компоненти національної академічної культури початку ХХ століття (до її зміни на радянську), в основі дієвості якої, – особисті відповідальність і компетентність.

Ключові слова: Яким Ярема, національна академічна культура, професійно-педагогічна культура, риси академічної культури, академічна етика, критика, цитування, наукова дискусія.

Постановка проблеми. Проблема академічної культури актуалізувалася у зв'язку з низкою подій та явищ, пов'язаних між собою. Насамперед – входження української вищої освіти в Болонський процес, що зумовило реорганізацію освітнього процесу, виявило також внутрішню неспівзвучність нашої системи із європейськими. Наступним кроком стало ухвалення нового Закону України «Про вищу освіту» [6], який, незважаючи на спротив системи, все ж, почали впроваджувати. Це унаочнило суперечність між технічно чинними, але невідповідними новому образу системи вищої освіти функціональними механізмами та відповідними, проте недієвими процедурами. Досі триває «запуск» системи забезпечення якості освіти, проте її ключовим моментом є не стільки зовнішні параметри, скільки внутрішні, серед яких гостро постало питання якості академічної культури, власне, спочатку – її сутності, ключових елементів її змісту. Зважаючи на те, що цінності академічної культури (чесність, довіра, повага, відповідальність) сформульовані в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі [3], у Стратегії розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 рр. [11], а створення системи якості вищої освіти, на забезпечення якої й повинна бути орієнтована академічна культура, регламентоване Законом України «Про вищу освіту» [6], тематика статті є актуальною.

Відповідно до логіки процесу актуалізації проблеми академічної культури (від Європи – до України), розвивається й відповідний дискурс, який

тяжіє до гармонізації: спочатку він насичується наявною інформацією (передусім із-за кордону), наступним етапом, що повинен забезпечити його впливовість, результативність, є з'ясування й оцінка тих елементів, що можуть бути використані як внутрішній ресурс, тобто вже наявних (бодай в одиничних проявах) у національній системі. З огляду на історію української вищої освіти, як і державності, у пригоді стане історично найближчий досвід, який, проте, з різних причин, не ввійшов у радянську традицію. У зв'язку з викладеним вище вважаємо, що дослідження рис національної академічної культури у вимірі персоналій, зокрема Якіма Якимовича Яреми, – на часі.

Аналіз актуальних досліджень. Тематика академічної культури постає в Україні різноаспектно, однак її основною орієнтацією є якість вищої освіти як в інституційному, так і в конкретно-локальному вимірах. Дослідження тривають у різних напрямках: академічної культури як феномену; академічної культури суб'єктів (університетів, викладачів, дослідників, студентів); проявів академічної культури (академічної чесності/нечесності, доброчесності/недоброчесності). У зв'язку з цим заслуговують на увагу монографічні дослідження Г. Хоружого «Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти» [13] та О. Смолінської «Теоретико-методологічні основи організації культурно-освітнього простору педагогічних університетів України» [10]; колективне видання за ред. Т. Фінікова й А. Артюхова «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» [12]; результати роботи за проектом дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» (Східноукраїнський фонд соціальних досліджень, Науково-дослідний інститут соціально-гуманітарних досліджень ХНУ імені В. Н. Каразіна, проект № 49169, 25.12.2014–25.06.2015 р.) [2]; діяльність науково-дослідницької лабораторії «Академічна культура дослідника в культурно-освітньому просторі» (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, керівник – проф. О. Семенов) [1].

Г. Хоружий у своїй монографії виходить із визначення, що академічна культура – це «сукупність способів і методів діяльності університетської спільноти, її системна інтегрована якість, що відбиває досягнутий рівень розвитку. Вона виступає як сукупність соціальних норм і цінностей, що генетично не успадковуються, а сформувалися історично і притаманні конкретній суспільній системі. Академічна культура включає певні явища, процеси, відносини, що якісно відрізняють науково-педагогічних працівників, студентів та адміністративно-господарський персонал вищих навчальних закладів від інших спільнот та соціальних груп суспільства і є результатом соціальної взаємодії» [13, 36]. О. Смолінська, досліджуючи поняття культурно-освітнього простору університету, зазначає, що «це особливий тип локального хронотопу, що виник унаслідок діяльності індивідуальних та колективних суб'єктів (викладачів, студентів, управлінців, університету) з

освоєння ціннісно-орієнтованої прикладної та символічно-знакової професійно-педагогічної дійсності, та, у свою чергу, обумовлює параметри як цієї дійсності, так і активності суб'єктів щодо її освоєння й організації» [10, 47]. Т. Добко охарактеризував академічну інституційну культуру як «поєднання академічного етосу та організаційних особливостей, які обумовлюють спільні для цієї спільноти підходи до способу організації праці, визначення рівня посадової компетенції і довіри, процедури прийняття рішень, сприйняття й розв'язання конфліктів тощо» [5, 94]. Автор у цій публікації акцентує увагу на ролі викладача як творця академічної культури, що суттєво щодо обраної нами теми. Водночас вже в іншій статті [12] серед джерел академічної культури УКУ (Українського католицького університету) згадані ідея створення «впізнавано університетської за своїм характером і водночас інноваційної, живої, динамічної, вкоріненої в цінностях та готової до інституційного лідерства в академічному й публічному просторі, а також до виховання лідерів XXI століття» [12, 44] та історія університету. О. Семенов, узагальнюючи концептуальні підходи до освітньо-наукової (аспірантської) програми підготовки фахівців за освітньо-науковим рівнем доктор філософії (PhD), спеціальності 015 «Професійна освіта», виокремлює у структурі академічної культури «аксіологічний, мотиваційно-етичний, інформаційно-когнітивний, праксеологічний, поведінково-інтерактивний компоненти, кожний із яких характеризуються певним змістовим наповненням і знаходить відображення в культурі розумової праці, академічному дискурсі, етичній культурі, культурі академічного читання, академічного письма, академічної грамотності, академічній риторичі тощо» [9, 197–198]. Із зазначеного вище випливає, що професійно-педагогічна культура, її акмеологічний зміст, теж входить до академічної.

Проте, попри значну увагу до академічної культури в різних аспектах, дослідники, переважно, стверджують необхідність початку її становлення та розвитку в Україні, небезпідставно опираючись на необхідність заперечення щонайменше двох попередніх етапів: радянського й пострадянського. Водночас, таким чином із поля зору випадає дорадянський період. Розуміємо, що існує певна складність його аналізу з кількох міркувань: по-перше, часової віддаленості; по-друге, відсутності відповідної тематики в дослідницькому полі початку ХХ століття, що ускладнює пряме застосування науково-методичного інструментарію та уможлиблює інтерпретації; по-третє, відсутністю однорідності культурно-освітнього простору того часу (тривали територіальні конфлікти, зрештою, ще діяли ключові принципи академічної свободи й університетської автономії).

Однак, вважаємо, що загальні риси національної академічної, у тому числі й професійно-педагогічної, культури можна визначати на основі вивчення наукової творчості та педагогічної діяльності персоналій того періоду. Тому **мета статті** – виявити риси академічної, зокрема професійно-

педагогічної, культури, що були притаманні Якимові Якимовичу Яремі (1884–1964), українському педагогові, психологу, філологу, філософу, наукова творчість та діяльність якого поєднала в собі шкільництво й вищу освіту; практичну педагогічну та освітньо-управлінську діяльність; український, польський, австрійський, чеський та радянський академічний досвід; дорадянський та радянський періоди; еміграційний, окупаційний та радянський етапи в українській освіті, культурі й науці. На цій основі визначити структуру національної академічної культури дорадянського періоду, її риси.

Методи дослідження. Використані контент-аналіз, синтез, порівняння як загальнонаукові методи; описовий, дистрибутивний аналіз як методи дослідження мовного матеріалу; метод вивчення архівних матеріалів як історичний; інтерв'ю, метод вивчення біографії та мемуарних джерел як практичні.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що Я. Я. Ярема є одним із творців національної академічної культури, оскільки, як було зазначено вище, його життя й діяльність поєднали широку палітру досвіду й впливів (як наукових, професійних, так і національних), відобразилися і в науковому доробку, і в спогадах учнів. Те, що навчання й академічна (педагогічна та дослідницька) праця Якіма Яреми відбувалися на Західній Україні та в низці європейських країн, дозволяє стверджувати про інтеграцію академічних цінностей, що відобразилися і в колі досліджуваної тематики, і в підходах до практичної педагогічної та дослідницької діяльності. Крім того, його діяльність поєднала в цілість академічну культуру дорадянського та власне радянського періоду в Україні, який у Західному регіоні розпочався на 20 років пізніше, а його мешканці склали основу третьої хвилі еміграції (сам Я. Ярема належав до другої, був учасником ліквідації більшовицького заколоту в Києві 1917 року, сотником УГА, але повернувся у 30-х рр.). Залученість у культурно-освітнє життя української еміграції (спочатку безпосередня, потім – опосередкована, через учнів) – ще один із аргументів, що доводить вагомість постаті Якіма Яреми для вивчення національної академічної культури в її різноманітних зв'язках.

Отже, життя і праця Якіма Якимовича розпочиналися в лоні Польщі, проте вихований був Олексою Яремою (своїм дядьком, професором Перемишльської гімназії) в душі українства. Про виразно українську позицію свідчить лист-відозва Олекси Яреми до «академіків-русинів» у Коломиї (приблизно в 1884 році): «Пора, щоб ми самі вирозуміло і щиро застановилися над долею своєю, над покривдженням нас через те, що не образуємося (здобуємо освіту – авт.) на рідній мові, не чуємо з уст приятелів наших руської історії, що не маємо своїх проводирів по університетах... Пора нам, товариші, молодими силами спільно взятися до науки, просвітити самих себе і бодай крихіткою причинитися своєю працею до великої будівлі народної просвіти» [15, арк. 2а, 3а]. Яким Ярема, одинадцятирічним, вступив до Перемишльської гімназії, відтоді

розпочалося його духовно-національне становлення під проводом Олекси Яреми. Ескізно цей потужний виховний вплив спостерігається у вчинках і життєвих подіях Якіма Яреми.

Отже, українська академічна культура в персональному вияві Якіма Яреми. Перша з рис – комунікативна академічна етика з достатньо жорсткою регламентацією параметрів академічної поведінки. Яким Ярема, закінчивши гімназію, вступив до Львівського університету, де студював філософію та філологію, проте не збереглося свідчень того, чому сучасники Яреми, наприклад Степан Балей, належали до школи Казимира Твардовського, родоначальника Львівсько-Варшавської філософської школи, а Яким Якимович – ні, хоча в його працях і спостерігається її виразний вплив. Вже сучасні дослідники (С. Іваник [7], О. Гончаренко [4]) аналітично доводять близькість поглядів Якіма Яреми саме до цієї філософської школи. Попри очевидність цих фактів, відсутність в архіві Якіма Якимовича бодай якихось посилань (навіть критичних) може свідчити про його внутрішню незгоду, мовчазний вияв нонконформізму щодо цього періоду, проте й, водночас, високу повагу до академічних здобутків своїх професорів. У випадках, які не стосувалися академічної культури, ставлення до своїх учителів чи учнів, Яким Ярема захищав свою позицію виразно й недвозначно (в архівах збереглися і його тверда відповідь на донос-звинувачення в націоналізмі та занедбанні обов'язків завідувача в 1954 році [16], і свідчення Романа Миколаєвича (колеги по роботі в гімназії т-ва «Рідна школа» в Тернополі) про привселюдне ігнорування Яремою вітання з поліцмейстером-відступником від свого українського походження [8]). Тут же варто зазначити про повагу, яку Яким Якимович виявляв до своїх учнів, за що вони відповідали йому взаємністю. Так, наприклад, в архіві родини Ярем збереглися книги патріарха Йосипа Сліпого з його автографами зі словами поваги Вчителю. Зрештою, у прощальній промові з нагоди виходу на пенсію Яким Якимович сказав: «Працюючи тут (Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького – Р.З.) 12 років підряд, я настільки зжився та споріднився з нашим Інститутом (тоді – Львівський зооветеринарний інститут – Р.З.) – своєю кафедрою, студентською молоддю, широким колом працівників... – що й жаль розставатися» [17]. Його студенти, потім – професори цього університету погодилися на інтерв'ю про свого професора, П. Урбанович і Й. Мельник згадували про його особливе ставлення до студентів, більшість яких були родом із сільської місцевості. Павло Павлович Урбанович (доктор ветеринарних наук, професор із патологічної анатомії) згадує: «Яким Ярема був для студентів взірцем інтелігентності, якою повинна бути людина, викладач, учений. Толерантний та ерудований, ніколи не підвищував голосу, справляв на студентів вже самою своєю особистістю надзвичайно великий виховний

вплив. Якби були всі такі викладачі, то вихованці університетів були б на рівень вищі за своїми моральними якостями, про корупційну складову в їхній діяльності і думки не виникало б» (за матеріалами інтерв'ю – *Р.З.*). Професор нашого університету Йосип Мельник зазначає: «Професор Ярема був людиною з великої букви. Він, мені видається, мав характер флегматичний, я не знаю, чи він міг піднести на когось голос. Мало того, він студенту навіть наймолодшому говорив «Ви»» [14, 252–253].

Другою рисою академічної культури, що її проявляв Яким Ярема, була академічна доброчесність. Вивчення першоджерел дає змогу переконатися в цьому. Попри те, що чимало своїх праць, зокрема педагогічних, Яким Якимович означає жанром наукової доповіді чи реферату, він неухильно й пунктуально зазначає всі джерела, з яких запозичує інформацію. Це дозволило знайти відповідні посилання через майже 100 років після того, як ними скористався Я. Ярема. Так, наприклад, у статті «Психологія вчительського звання» автор вимушено користується цитуванням за вторинним джерелом, оскільки первинні – праці W. O. Döring «Untersuchungen zur Psychologie des Lehrers»¹ (1925) і «Psychologie des Lehrers»² (1928) були недоступними, у зв'язку із чим зазначає: «Я, на жаль, не маючи спроби познайомитися з Döring-овими працями, приневолений заступати їх сурогатом, який дав нам др. Кухта (Jan Kuchta – *Р.З.*) у своїй розвідці під назвою «Typologja Nauczyciela. Szkice wychowawcze» (1936)» [18, арк. 6]. Потім ще декілька разів пригадує цей факт у подальшому викладі.

Третьою рисою слід назвати високу культуру наукової дискусії. Яким Якимович, як зауважили вище, дотримувався думки про те, що академічному середовищу повинен бути притаманний високий рівень критичності й вибірковості, тоді як за широкими суспільними верствами поза межами академічного простору він такої преференції не визнавав. Звертаючись до вже названої праці «Психологія вчительського звання», зауважимо, що декларуючи популяризаційно-виховну цінність брошури Яна Кухти (першим висувається схвальний компонент критики – *Р.З.*), Яким Ярема тут же з виразною гіркотою пише, що автор «обмежується простою передачею думок Döring-a, також, на жаль, без виразного розмежування його від інших, бо посеред тез компілятивно доповнює Döring-a дечим із Tumlirz-a³ та інших авторів». Врешті підсумовує, що «науковою підставою для розгляду даної проблеми вона служити не може» [18, арк. 6]. Ще одним прикладом академічної критики є рецензія на самовчитель німецької мови авторства О. Солтиса [19]. Знову ж, Я. Ярема насамперед формулює позитивно забарвлену тезу про назрілу необхідність та практичну корисність такого

1 Дослідження психології вчителя

2 Психологія вчителя

3 Otto Tumlirz, або Ota Tumlíř - чесько-австрійський психолог, дослідник з педагогіки

видання. Однак тут же переходить до аналізу проблем, головну з-посеред яких (методологічну) він формулює іронічно: «Учитель курсу, який уживатиме того підручника, підготує хлопців у 6 місяцях до іспиту не тільки з німецького язика, але й руської граматики» [19, 57].

Аргументом на користь уваги Я. Яреми до такої особливості академічної критики, як її чітка адресність, отже й обмеженість авдиторії, що може бути залученою в обговорення, є його позиція щодо шкільної реформи. Нескладно помітити негативну оцінку Якимом Якимовичем тотального суспільного критиканства на адресу школи: «У нас все (зневажлива форма середнього роду – Р.З.), починаючи від 10-літньої дитини аж до 70-літнього старця (перебільшено розсунуті вікові рамки – Р.З.), критикує школу, легковажить науку і т.д. У нас панують скрізь під тим оглядом (з цієї точки зору – Р.З.) нездорові відносини» [20, 14]. Компетентність авдиторії, рівність позицій у дискусії Яким Ярема вважав обов'язковою умовою будь-якого обговорення проблеми як у науці, так і в шкільництві, таким чином, на його думку, можна запобігати некомпетентним втручанням, маргіналізації дискурсу (наукового чи професійного).

Наступна з рис, яку вважаємо доречним охарактеризувати, є наукова стилістика текстів Якіма Яреми. Попри те, що він знав польську, німецьку, французьку, англійську, латинь, старогрецьку, російську мови, його авторству належать серйозні праці з філософії, педагогічної психології (у тому числі – університетські підручники), психології професій, педагогіки, лінгводидактики, літературознавства, тексти термінологічно не переобтяжені, тобто орієнтовані на специфіку науково-навчального підстилю. Академічна культура сучасної української науки рідко враховує, що наукові здобутки повинні бути досяжні не лише вузькому колу фахівців, а й придатними для студій менш підготовленою, хоча й професійно спрямованою, авдиторією. Це одна із причин змістових розривів, несинхронності між, наприклад, університетською освітою та академічною наукою, університетською наукою та шкільною освітою тощо.

Отже, Яким Якимович Ярема належить до тієї категорії науковців-практиків, які творили основи національної академічної культури від початку ХХ століття. Він продовжив і розвинув те, що розпочав його дядько – Олекса Ярема – щодо винятково педагогічної, викладацької, культури, у напрямі вищої освіти. Варто додати, що згаданий вище професор П. Урбанович також зауважив: «Яким Якимович для нас молодих і студентів, а потім для мене як викладача був особливою людиною. Фактично, для студента чи молодого викладача є певні персони, яких ми стараємося наслідувати. Це нам взірець – культури, поведінки, співпраці і т.д. У нашій академії в цей період, як я був студентом, а потім викладачем, було дві таких основних фігури: Степан Зенонович Ґжицький і Яким Якимович Ярема» [14, 255]. Цим підтверджується роль Я. Яреми, як і С. Ґжицького, у творенні локальної академічної культури

одного із львівських університетів – Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького. В історіях, що переповідаються в університеті, можна зауважити два способи поширення індивідуальної академічної культури: наслідування її духу шляхом формування власних етичних переконань (продуктивне) та наслідування її зовнішніх ознак шляхом формування подібного стилю поведінки (непродуктивне).

Незважаючи на буремні події в історії України, власні життєві обставини, Яким Якимович залишився вірним своїм уявленням про науковця і педагога, завжди слідував власному етичному академічному кодексу. Серед основних його положень:

- повага до вчителів та колег і суворе дотримання комунікативної етики, зокрема й негласного правила виносу за дужки критики персоналій, які вплинули на професійне та наукове становлення (недосяжність вчителя щодо критики);
- безкомпромісність у критичному ставленні до осіб поза колом «недоторканих», тобто з-поза меж академічного середовища;
- жорстка позиція щодо неприпустимості допуску до наукової (соціальної, політичної, іншої) дискусії некомпетентних учасників задля запобігання її маргіналізації;
- виваженість, стриманість і повага до всіх учнів, студентів (без винятків щодо їх соціального походження), що виражалися у практичному вживанні займенникових форм пошанної множини і не були типовим проявом для радянської академічної культури;
- висока академічна, зокрема наукова, доброчесність, педантичність у використанні ідей інших авторів, скрупульозність у цитуваннях, висловлювання від власної особи (Я. Ярема застосовує у своїх працях форми першої особи однини);
- критичність аналізу та іронічна манера критики в науковій дискусії;
- цільова орієнтація на аудиторію, що проявляється в такому способі викладу наукового тексту, який доступний імовірному читачеві.

Висновки. Підсумовуючи статтю, зазначимо, що, з огляду на індивідуальні риси, з'ясовані нами за результатами дослідження наукової та практичної педагогічної спадщини Якіма Яреми, можна визначити такі інституційні риси національної академічної, у тому числі професійно-педагогічної, культури дорадянського періоду (мали певну тяглість і в радянський час, існують як міфи локального культурно-освітнього простору ЛНУВМБ імені С.З. Ґжицького):

1. Активна суб'єктність усіх учасників освітнього (наукового) процесу.
2. Академічна культура, ґрунтована на стійких індивідуальних етичних кодексах.
3. Високі стандарти академічної (освітньої та наукової) діяльності та комунікації.

4. Академічна свобода, яка, проте, мала достатньо виразні рамки, установлювані та регульовані учасниками академічної спільноти (внутрішньо обумовлені межі).

5. Обмеження критичності щодо кола авторитетних науковців, викладачів, учителів, таким чином – формування вузького кола академічної еліти.

Пірамідальна структура академічної культури початку ХХ століття (від активної полісуб'єктності – до академічної елітарності), була орієнтована не на колективну, а на індивідуальну академічну етику. На кожному з етапів руху в напрямі до елітарного стану посилювалися внутрішні системні вимоги щодо професіоналізму та/або науковості, діяли механізми конкурентності та відповідальності, які теж мали індивідуалізований характер. Своєю чергою, особистісно орієнтована академічна культура виходила, згідно із принципом епіморфозу та зважаючи на специфіку педагогічної діяльності, за межі особистості, обумовлюючи виникнення подібних характеристик і в межах культурно-освітнього простору [10, 217]. Тому Якіма Ярему можна вважати не лише представником, а й одним із творців національної академічної культури першої половини ХХ століття.

Перспективи подальших наукових розвідок наукового та педагогічного спадку Якіма Яреми полягають у необхідності визначення тих рис академічної культури, що мають історико-методологічний базис, отже є органічними, тому сприятимуть новому становленню української академічної культури на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Академічна культура дослідника в культурно-освітньому просторі*. Режим доступу:

https://www.facebook.com/groups/240422139717865/?multi_permaLinks=418294665263944%2C418289535264457¬if_id=1525833493566047¬if_t=group_activity&ref=notif (*Academic culture of the researcher in the cultural and educational space*. Retrieved from: https://www.facebook.com/groups/240422139717865/?multi_permaLinks=418294665263944%2C418289535264457¬if_id=1525833493566047¬if_t=group_activity&ref=notif).

2. *Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку*. Режим доступу: <http://fond.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/about-ua/21-fond/news-site/main-news/134-akadem-ua> (*Academic culture of Ukrainian students: the main factors of formation and development*. Retrieved from: <http://fond.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/about-ua/21-fond/news-site/main-news/134-akadem-ua>).

3. *Бухарестская декларация этических ценностей и принципов высшего образования в Европе, 10 августа 2005 г. ЮНЕСКО-СЕПЕС*. Режим доступу: www.tyuiu.ru/media/files/2012/02_24/bukharestskaja-deklaratsija.doc (*Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in Europe, August 10, 2005 UNESCO-CEPES*. Retrieved from: www.tyuiu.ru/media/files/2012/02_24/bukharestskaja-deklaratsija.doc).

4. Гончаренко, О. (2017). Філософсько-педагогічні ідеї Якіма Яреми та освіта сьогодні, *Глобалізований світ: випробування людського буття: Збірник матеріалів Міжнародної науково-теоретичної конференції (6–7 жовтня, м. Житомир)*. Житомир: Вид-во Євенок О. О. (Honcharenko, O. (2017). *Yakym Yarema's Philosophical and*

Pedagogical Ideas and Education Today. *The Globalized World: The Test of Human Being: A Collection of Materials of the International Scientific and Theoretical Conference (October 6–7, Zhytomyr)*. Zhytomyr: Publ. Yevenok O. O.).

5. Добко, Т. (2008). Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії. *Дух і Літера: Університетська автономія*, 19, 93–102. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Dukh_i_Litera/N19_Universytetska_avtonomiia.pdf (Dobko, T. (2008). Academic culture as a prerequisite for effective management of a modern university in terms of autonomy. *Spirit and Letter: University Autonomy*, 19, 93–102. Retrieved from: http://shron1.chtyvo.org.ua/Dukh_i_Litera/N19_Universytetska_avtonomiia.pdf).

6. Закон України «Про вищу освіту». № 1556-VII (*Law of Ukraine «On Higher Education». 1556-VII*) (2014). Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

7. Ivanyk, S. (2014). *Filozofowie ukraińscy w Szkole Lwowsko-Warszawskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper (Ivaniuk, S. (2014). *Ukrainian philosophers at the Lviv-Warsaw School*. Warsaw: Semper Publisher).

8. Миколаєвич, Р. (1967, 1976). Стаття «Ярема і Кудеревич». Рукопис, Ярема Яким Якимович (1884–1964) – літературознавець, педагог, психолог, громадський діяч, Науковий архів Наукової бібліотеки НУ «Києво-Могилянська академія», Київ (Mykolaievych, R. (1967, 1976). Article «Yarema and Kuderevych». Manuscript in preparation, Yarema Yakym Yakymovych (1884–1964) – a literary scholar, a teacher, a psychologist, a public figure, Scientific archive of the Scientific Library of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv).

9. Семенов, О. (2016). Академічна культура – фундаментальний складник підготовки доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (59), 192–203 (Semenog, O. (2016). Academic culture – a fundamental component of preparing a doctor of philosophy on the specialty 015 “Professional education”. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5 (59), 192–203).

10. Смолінська, О. Є. (2014). *Теоретико-методологічні основи організації культурно-освітнього простору педагогічних університетів України*. Суми: Університетська книга (Smolinska, O. Ye. (2014). *Theoretical and methodological foundations of organization of cultural and educational space of Ukrainian pedagogical universities*. Sumy: University book).

11. Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки. Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/> (*Strategy of development of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine for 2016–2022*. Retrieved from: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/>).

12. Фініков, Т. В., Артюхов, А. Є. (Ред.). (2016). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ: Таксон (Finikov, T. V., Artiukhov, A. Ye. (Eds.). (2016). *Academic honesty as the basis of sustainable university development*. Kyiv: Tucson).

13. Хоружий, Г. Ф. (2012). *Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан (Khoruzhyi, H. F. (2012). *Academic culture: values and principles of higher education*. Ternopil: Educational book – Bohdan).

14. Яким Ярема – вчений і воїн. Збірник наукових праць до 130-ліття від дня народження. (2015). Львів (*Yakym Yarema – a scientist and a warrior. Collection of scientific works on the 130th anniversary of birth*. (2015). Lviv).

15. Ярема, О. *Відозва до Академіків-Русинів*. Рукопис, Ярема Яким Якимович (1884–1964) – літературознавець, педагог, психолог, громадський діяч, Науковий архів Наукової бібліотеки НУ «Києво-Могилянська академія», Київ (Yarema, O. *Appeal to the*

Rusyn Academicians. Manuscript in preparation, Yarema Yakym Yakymovych (1884–1964) – a literary scholar, a teacher, a psychologist, a public figure, Scientific archive of the Scientific Library of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv).

16. Ярема, Я. (1954). *Виступ на захист проти обвинувачень Т. Круглової на засіданні кафедри у Львівському зооветеринарному інституті, 14.12.1954 р.* Рукопис, Ярема Яким Якимович (1884–1964) – літературознавець, педагог, психолог, громадський діяч, Науковий архів Наукової бібліотеки НУ «Києво-Могилянська академія», Київ (Yarema, Y. (1954). *Speech on defense against the charges of T. Kruhlova at the session of the department at the Lviv Zootechnical Institute, December 14, 1954.* Manuscript in preparation, Yarema Yakym Yakymovych (1884–1964) – a literary scholar, a teacher, a psychologist, a public figure, Scientific archive of the Scientific Library of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv).

17. Ярема, Я. (1962). *Виступ на прощальній зустрічі у Львівському зооветеринарному інституті.* Рукопис, Ярема Яким Якимович (1884–1964) – літературознавець, педагог, психолог, громадський діяч, Науковий архів Наукової бібліотеки НУ «Києво-Могилянська академія», Київ (Yarema, Y. (1962). *Speech at a farewell meeting at the Lviv Zoo Veterinary Institute.* Manuscript in preparation, Yarema Yakym Yakymovych (1884–1964) – a literary scholar, a teacher, a psychologist, a public figure, Scientific archive of the Scientific Library of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv).

18. Ярема, Я. (1935). *Психологія вчительського звання.* Рукопис, Ярема Яким Якимович (1884–1964) – літературознавець, педагог, психолог, громадський діяч, Науковий архів Наукової бібліотеки НУ «Києво-Могилянська академія», Київ (Yarema, Y. (1935). *Psychology of Teacher's Rank.* Manuscript in preparation, Yarema Yakym Yakymovych (1884–1964) – a literary scholar, a teacher, a psychologist, a public figure, Scientific archive of the Scientific Library of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv).

19. Ярема, Я. (1911). Рецензія «Онуфрій Солтис. Учебник німецької мови для самоуків. Накладом філії Руского тов. педагогічного. Тернопіль. 1910. Ст. 80». *Наша школа, Кн. 1, 57–58* (Yarema, Y. (1911). Review «Onufrii Soltys. German textbook for self-study. Excess of the branch of the Ruskyi pedagogical society. Ternopil, 1910. p. 80». *Our School, 1, 57–58*).

20. Ярема, Я. (2003). На педагогічні теми. *Яким Ярема, С. Ярема* (ред.), (сс. 109–117). Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка (Yarema, Y. (2003). On pedagogical themes. *Yakym Yarema, S. Yarema* (ed.), (pp. 109–117). Lviv: Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv).

РЕЗЮМЕ

Зверюк Руслан. Яким Ярема как представитель и творец национальной академической культуры.

Целью написания статьи стало выяснение черт академической, в том числе и профессионально-педагогической, культуры в разрезе личности Якова Якимовича Яремы, и определение на основании этого институциональных черт национальной академической культуры досоветского периода. Результаты проведенных исследований позволили сделать вывод о том, что Яким Ярема является не только ее представителем, но и творцом. Благодаря изучению индивидуальных характеристик его научной, профессионально-педагогической культуры определены компоненты национальной академической культуры начала XX века (до ее изменения на советскую), в основе действенности которой – личные ответственность и компетентность.

Ключевые слова: Яким Ярема, национальная академическая культура, профессионально-педагогическая культура, черты академической культуры, академическая этика, критика, цитирование, научная дискуссия.

SUMMARY

Zveryuk Ruslan. Yakym Yarema as a representative and creator of the national academic culture.

The purpose of the article is to find out the features of academic culture, including professional-pedagogical, in the context of the personality of Yakym Yakymovych Yarema (1884–1964), Ukrainian teacher, psychologist, philosopher and philologist. On this basis, the identification of the institutional features of the national academic culture of the pre-soviet period was done. The uniqueness of the figure of Ya. Yarema in the aspect of studying the national academic culture is that he has combined a lot of different factors, which influence its quality, and all of them are in line with the history of Ukraine, which enables generalizations. The first of these is the variety of cultures, including academic Ukrainian, Polish, Austrian, Czech, and Soviet. Secondly, Yakim Yarema's practical activities were connected with various aspects of cultural and educational life (teaching, directing, teaching, and head of the department). The third factor influencing the academic culture is the combination of labour experience in emigration, occupation, and periods of statehood absence. The results of conducted theoretical and practical research with the use of appropriate methods (content analysis, synthesis, comparison, descriptive, distributive analysis, and method of studying archival materials, interviews, method of biography and memoirs sources study) allowed concluding that Yakym Yakymovych is not only a representative, but also the creator of the national academic culture. In this regard, the following features of his individual academic code are defined: respect for teachers and colleagues and strict adherence to communicative ethics and subordination; uncompromising attitude toward people outside the academic environment; a tough position regarding the inadmissibility of access to the professional discussion of incompetent participants; balance, restraint and respect for pupils, students, colleges; high academic integrity, pedanticity in the use of the ideas of other authors, scrupulosity in citation; the criticality of the analysis and the ironic nature of criticism in scientific discussion; target orientation of the scientific text on the audience. The components of the national academic, including professional-pedagogical, culture of the beginning of the twentieth century (before its change into Soviet) were determined on the basis of these features. This structure is pyramidal-hierarchical, in its basis – the active subjectivity of the participants in academic interactions, the top is the academic elite. At the basis of the effectiveness of the academic culture of that period lies personal responsibility and competence. Perspectives for further research on the scientific and pedagogical heritage of Yakym Yarema are determined by the need to identify those features of academic culture, which have a historical and methodological basis, are therefore organic, thus contributing to the new formation of Ukrainian academic culture.

Key words: Yakym Yarema, national academic culture, professional-pedagogical culture, features of academic culture, academic ethics, criticism, citation, scientific discussion.